

Domsagohistorik

Mölnåls tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerrfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerrfors
Johanna Roos

Mölnads tingsrätt

Föregångarna till Mölnads tingsrätt var de olika häradsrätter och rådhusrätter som låg kring den senare anlagda staden Göteborg. Området tillhörde ursprungligen Norge och blev svenskt först i och med frederna i Roskilde (1658) och Köpenhamn (1660). Svensk rätt infördes i Bohuslän 1681/82.¹ År 1681 utgjorde Askims och Östra Hisings härader en gemensam domsaga. Mellan åren 1686 och 1856 tillhörde även Västra Hisings samt Inlands Södra och Torpe härader samma domsaga.² De två sistnämnda häraderna bröts dock ut från och med 1857 (Inlands Södra och Torpe härader, se Stenungsunds tingsrätt). Istället tillkom 1870 Sävedals härad, som tidigare hade legat under Göteborgs stads jurisdiktion.³ Dessutom fanns det en rådhusrätt på Marstrand. Staden drabbades hårt av krigshärjningar och bränder under 1600-talet. De publika byggnaderna förstördes vid ett flertal tillfällen, bland annat i den stora stadsbranden 1643. Rådhuset återuppfördes 1643 och var beläget vid torget. Byggnaden klarade sig i nästa stadsbrand 1682.⁴ Huset, som mest liknade ett magasin, brast emellertid sönder 1688 ”genom tyngden af här upplagd spannmål”.⁵ I slutet av 1700-talet flyttades rådhusrätten till en byggnad vid hamnen. Flytten skedde i samband med att staden expanderade.⁶ År 1837 köpte staden in ett trähus, också detta beläget nära hamnen, där rådhusrätten sedan inhystes.⁷

Askims härad hade 1680 sitt tingsställe i Pixbo (tingsplats sedan 1676). Därefter flyttades tinget till Forsåker, Flintegården. År 1692 blev Kärra, som låg vid den gamla landsvägen, rätten tingsstad. Där fanns ett kombinerat tingshus och gästgiveri. Byggnaden var i dåligt skick redan under andra hälften av 1700-talet. Tingshuset klarade sig till större delen vid en brand 1859, men genomgick ett flertal reparationer under de närmast efterföljande åren. År 1888 flyttade tinget in till Göteborg (se nedan).⁸

Östra Hisings härad hade ambulerande ting fram till 1730-talet. Man höll bland annat ting i Lundby⁹ (fram till 1698) och på Brännö (fram till omkring 1730). Från 1698 hölls dessutom förhandlingar i Kärra tillsammans med Askims härad (se ovan). År 1827 stod dock ett tingshus klart i Bärby, Säve socken, för Östra, och även Västra, Hisings härad (se nedan).¹⁰ Västra Hisings härad hade också ambulerande ting fram till början av 1700-talet. Mellan 1705 och 1724 var tingsförhandlingarna dels på gästgiveriet i Vedbacka, dels ambulerande. Även om Vedbacka blivit rätten tingsplats 1705 dröjde det till 1725 innan tingen regelbundet förlades hit. Någon enstaka gång under första hälften av 1700-talet höll man också ting i Bärby. Nästa flytt ägde rum 1763 då förhandlingarna flyttades till Kungälv. Man återvände dock till Bärby 1798. Där fanns inget särskilt tingshus utan man höll ting på före detta häradshövdingebostället.¹¹ Östra och Västra Hisings härader slogs samman till ett tingslag med gemensamt tingsställe i Bärby från och med 1824. År 1827 uppfördes ett nytt tingshus på

---

1 Almquist s. 415.

2 Almquist s. 415.

3 Almquist s. 415.

4 Holmberg, 1979, s. 196ff och 215;

5 Holmberg s. 215.

6 *Rådhuset Marstrand* s. 3.

7 Holmberg s. 215.

8 Hörman, 1984, s. 76; Wildte, 1951, s. 86.

9 Lundby är idag en industristadsdel i Göteborg. Lundby socken införlivades med Göteborgs stad redan 1906

10 Wildte s. 86.

11 Holmberg s. 240.

en höjd vid en väg (vägen mellan Ytterby och Tuve) i Bärby. Byggnaden låg nära både skolan och gästgiveriet. Tingsstället flyttades till Göteborg 1888 (se nedan).

Sävedals härad hade ambulerande ting i slutet av 1600-talet och början av 1700-talet. Förhandlingar hölls på olika platser i Partille och Landvetter. Ett tingshus lär ha uppförts i Landvetter omkring 1640. Från 1690-talet fram till 1704 hölls tinget vid Partille gård. År 1704 blev emellertid Landvetter rättsstad. Ett nytt tingshus uppfördes där omkring 1708. Huset låg centralt i de äldre delarna av samhället, nära kyrkan och gästgiveriet. I samband med sammanslagningen av tingslagen 1888 flyttades tingsplatsen till Göteborg (se nedan).¹²

Från och med 1888 slogs de tre tingslagen ihop. Tingsstället flyttades till Göteborg, och domsagan kallades från och med nu Askims, Hisings och Sävedals domsaga. Ett nytt tingshus uppfördes i Göteborg i samband sammanslagningen av tingslagen.¹³ Huset, som stod klart i september 1888, låg vid Södra vägen inne i centrala staden. Rådhusrätten i Marstrand lades under landsrätt från och med ingången av 1935.¹⁴

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte tala om all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna.¹⁵ Ytterligare förändringar i domsagan ägde rum 1955.¹⁶ Askims, Hisings och Sävedals domsaga delades, och två nya domsagor skapades: Askims och Mölndals domsaga och Hisings, Sävedals och Kungälvss domsaga. Båda domsagorna hade tingsställe i Göteborg.¹⁷

Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. År 1965 förstärktes rådhusrätterna, och i början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. Den gamla häradsindelningen och domstolsorganisationen slogs definitivt sönder i samband med tingsrättsreformen. År 1971 bildades sålunda Sävedals tingsrätt och Mölndals tingsrätt. Tingsställena för de båda tingsrätterna låg fortfarande i Göteborg.¹⁸ Sävedals tingsrätt skulle emellertid upphöra från och med ingången av 1974 och en viss omflyttning av kommunerna

---

12 Nilsson, 1977, s.103ff; Wildte s. 87f.

13 Bihang till SFS 1887 n:r 47.

14 SFS 1934:14 och 1934:505.

15 Askims, Hisings och Sävedals domsaga omfattade från och med 1952 följande område: Landvetters, Partille, Råda, Kållereds, Askims, Styrso, Tuve, Öckerö, Torslanda och Säve landskommuner samt Mölndals och Marstrands städer (SFS 1951:79).

16 SFS 1954:648.

17 Askims och Mölndals domsaga omfattade Landvetters, Råda, Kållereds och Askims landskommuner samt Mölndals stad. Resten av de kommuner som ingått i Den gamla domsagan samt Romelanda, Ytterby och Hermansby och Kungälvss stad (se Stenungsunds tingsrätt) samlades i Hisings, Sävedals och Kungälvss domsaga (SFS 1951:720).

18 Mölndals tingsrätts domsaga omfattade 1971 Askims, Härryda och Mölndals kommuner. Partille, Styrso och Öckerö kommuner bildade domkrets för Sävedals tingsrätt (SFS 1970:615).

inom de aktuella domsagorna skulle äga rum.¹⁹ Kvar fanns alltså Mölndals tingsrätt, som än idag är inhyst i tingshuset från 1888 vid Södra vägen (som faktiskt ligger i Göteborgs kommun!).²⁰

Mölndals tingsrätt

Domsaga:²¹

1971-1973 Askims, Härrydas och Mölndals kommuner
1974- Härrydas, Mölndals och Partilles kommuner

Tingsplatser:

1971- Göteborg, Södra vägen.

HÄRADSHÖVDINGAR från och med 1680 (p=porträtt som finns i Mölndals tingsrätt)

ASKIMS HÄRADS RÄTT (jänte Östra Hisings tom 1823)

Häradshövdingar:²²

Nils Gyldenstolpe	K.konf 16.6.1680	1680–1685
Lars Brommius	fullm. 8.4.1685	1685
Johan Morin, ad. Cedercrona	fullm. (uppl) 20.6.1681	1686–1725†
Johan Hedenqvist	fullm. 14.5.1725	1725–1747
Niklas Brunjeansson(p)	fullm. 15.6.1747	1747–1773
Zacharias Kniberg, ad. Stiernecreutz	fullm. 31.3.1773	1773–1814†
Johan Palm	fullm. 14.6.1814	1814–1834†
Daniel Asplund ²³	fullm. 19.12.1835	1835–1855†
Christian August Swalander	fullm. 7.3.1856	1856–1885†
Christian Ludvig Hessle	fullm. 31.7.1885	1885–1905

VÄSTRA HISINGS häradsrätt (jänte Östra Hisings from 1824)

Johan Morin (se ovan) 1681-1685
Därefter: Askims

ÖSTRA HISINGS häradsrätt:

se Askims häradsrätt tom 1823 och Västra Hisings from 1824

¹⁹ SFS 1970:615. Partille kommun fördes över till från Sävedals tingsrätt till Mölndals tingsrätt . Styrso och Öckerö, som också tillhört Sävedals tingsrätt fördes över till Göteborgs tingsrätt domkrets liksom Askims kommun, som tidigare tillhört Mölndals tingsrätt.

²⁰ Mölndals tingsrätts domkrets omfattar fortfarande Härryda, Mölndals och Partille kommuner (jfr SFS 1973:740 och 1982:996).

²¹ SFS 1970:615

²² Almquist, 1954, 415 f

²³ Troligen kopia

SÄVEDALS häradsrätt

Domhavande var tom 1869 justitieborgmästaren i Göteborg. Kallades inte häradshövding utan justitiarie. Från 1870: Askims

Anm. 1683-1685 var häradshövdingen i Västra Hisings härad och 1686-1856 ovan upptagna häradshövdingar, tillika häradshövdingar i Inlands Södra och Torpe härad.

ASKIMS, VÄSTRA OCH ÖSTRA HISINGS samt SÄVEDALS domsagas häradsrätt (senare benämnd Askims, Hisings och Sävedals häradsrätt)

Christian Ludvig Hessle	fullm. 31.7.1885	1885–1905
Ivar Ernberg(p)	fullm. 6.3.1905	1905–1923†
Karl Schlyter(p)	fullm. 27.7.1923	1923–1929
Ragnar von Koch(p)	fullm. 31.5.1929	1929–1949
Emanuel (Manne) Zuhr(p)	fullm. 1.4.1949	1949–1954

Under tiden 1955-1973 inrymdes i tingshuset två domstolar, nämligen dels Askims och Mölndals häradsrätt, from 1971 Mölndals tingsrätt, dels Hisings, Sävedals och Kungälv's häradsrätt, from 1971 Sävedals tingsrätt.

ASKIMS och MÖLNDALS häradsrätt

Emanuel (Manne) Zuhr(p)	fullm. 1.4.1949	1949–1954
Sigurd Wildte (p)		1960-1967
Carl-Ivar Lefwander(p)	fullm. 1.1.1971	1967-1970

HISINGS, SÄVEDALS OCH KUNGÄLVS häradsrätt (Sävedals tingsrätt)

Karl Hilmer Kollberg(p)	fullm. 1.5.1944	1955–1963
Anna-Lisa Vinberg(p)	fullm. 1.3.1963	1963–1970

MÖLNDALS tingsrätt

Carl-Ivar Fritiof Lefwander(p)	fullm. 1.1.1971	1971–1975
Ove Thulin(p)	fullm. 1.9.1975	1975–1987
Anders Vibidor Ligner(p)	fullm. 1.1.1988	1988–1997
Bengt Björklund		

Domsagotillhörighet och tingsplatser

SÄVEDALS HÄRAD

Domsagotillhörighet:²⁴

1681–1869	Med Göteborgs stad
1870–1954	Med Östra och Västra Hisings samt Askims härad ²⁵

²⁴ Almquist, 1954, 415 f

²⁵ Se "Allmänt om tingsrätten...", fr.o.m. 1.1.1952 skulle domsagan omfatta Landvetters, Partille, Råda, Källered, Askims, Styrö, Tuve, Öckerö, Torslanda och Säve landskommuner samt Mölndals och Marstrands

1955–1970 Hisings, Sävedals och Kungälvs häradsrätt

Tingsplatser:²⁶

1500-talets slut Ambulerande ting, huvudsakligen kring Säveån, Lexby 1572, Mellby 1571-1572, Skulltorp 1577 Ugglum 1585 och Högen 1598.

1600-talet Ambulerande ting, huvudsakligen kring Säveån, Lexby 1572, Mellby 1571-1572, Skulltorp 1577, Ugglum 1585, Högen 1598, Bårhult 1624, Skårtorp 1626, Rya 1627 och 1634, Snåkered 1629, Helgered 1636, Backa 1640, Kopparbo 1648, Skalmered 1655, Långenäs i Landvetter 1657 och 1672-1683, Högen i Partille 1667-1671, Partille gård 1690-talet till och med 1704, Högäset 1699 och Sanserhult 1699

1704-ca 1730 Landvetter
ca 1730–1888 Landvetter
1888–1970 Göteborg Södra vägen

VÄSTRA HISINGS HÄRAD

Domsagotillhörighet:²⁷

1681–1682 Egen domsaga
1683–1685 Med Inlands Södre och Torpe härader
1686–1856 Med Östra Hisings, Askims, Inlands Södre och Torpe härader
1857–1869 Med Östra Hisings och Askims härader
1870–1954 Med Östra Hisings, Sävedals och Askims härader²⁸
1955–1970 Med Östra Hisings och Sävedals härader samt Kungälv stad

Tingsplatser:

1681-1705 Ambulerande ting, Bärby, Kyrkeby, Askeby, Öxnäs och Bönröd
1705-1724 Vedbacka gästgivargård och ambulerande ting
1725-1763 Vedbacka gästgivaregård, Bärby vid enstaka tillfällen
1763-1798 Kungälv stad
1798–1826 Bärby, häradshövdingebostället²⁹
1827-1888 Bärby, tingshuset³⁰
1888–1970 Göteborg, Södra vägen³¹

ÖSTRA HISINGS HÄRAD

Domsagotillhörighet:³²

städer.

²⁶ Wildte, 1951, s 87.²⁶ Nilsson, 1977, s 103 f

²⁷ Almquist, 1954, 415

²⁸ Se "Allmänt om tingsrätten...", fr.o.m. 1.1.1952 skulle domsagan omfatta Landvetters, Partille, Råda, Kållereds, Askims, Styrö, Tuve, Öckerö, Torslanda och Säve landskommuner samt Mölndals och Marstrands städer.

²⁹ jmf Tingsstället i Bärby

³⁰ jmf Tingshuset i Bärby

³¹ jmf Tingshuset i Göteborg

³² Almquist, 1954, 415

1681–1685	Med Askims härad
1686–1856	Med Västra Hisings, Askims, Inlands Södre och Torpe härad
1857–1869	Med Västra Hisings och Askims härad
1870–1954	Med Västra Hisings, Sävedals och Askims härad ³³
1955–1970	Med Västra Hisings och Sävedals Härad samt Kungälv stad

Tingsplatser:

1680-1698	Ambulerande, vanligen Lundby ³⁴
1680-c:a 1730	Brännö - Ambulerande ting
1698–1824	Kär ³⁵
1824–1888	Bärby
1888–1970	Göteborg, Södra vägen

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

De allmänna domstolarna i Göteborg, temanummer; Red: Janita Frödén, Jönköping: Domstolsverket, november 1994

Eyton, S.; "Sjörövaren Flatås : den siste som blev avrättad vid Långås lider". - I: *Faesbiergha*, Mölndals hembygdsförenings tidning, 1933:1

Fredberg, G. B. A.; *Det gamla Göteborg III* - Göteborg, 1922.

Gatenheim, E.; *Råda - bygd, socken, kommun* - Pixbo, 1984.

Holmberg, A.; *Bohusläns historia och beskrifning* - 3 vol. - Uddevalla, 1979. - Faks. av 1867 års upplaga

Hörman, E.; *Västra Frölunda och Askims krönika* - Göteborg, 1932.

Kulturhistorisk dokumentation inför byggnadsminnesförklaring. Nr 4, Rådhuset, Marstrand : Kungälv kn, Bohusläns museum. 2. uppl. Göteborg : Länsstyr. i Göteborgs och Bohus län, 1978

Lindstam, Carl Sigfrid, *Göteborgs gatunamn*, 2:a upplagan, Uddevalla, 1962

Lindström, F, Lundgren, I. (red.); *Från sockenstämma till storkommun : Göteborgs och Bohus län* - Stockholm, 1953. - Sockenstämmoprotokoll

Lundahl, I.; "Det medeltida Västergötland". - Lund, 1961. -(*Nomina germanica* ; 12).

Lundskog, J.; "Fässbergs socken och Mölndals kvarnby". - Göteborg. 1921.

Myrström, L.; "Domböckerna berättar". - I: *Bohusläningen* 17-6, 19-6, 22-6, 28-6, 30-6, 1982

Möndell, A., "Mölndals tingshus 100 år", tidn. art., 1988-01-20 i *Mölndalsposten*

Möndell, A. (red); *Mölndal, Källered och Råda i ord och bild* Göteborg, 1952.

Nilsson, Gunnar, *Bygd och människor: socknarna Härryda – Landvetter* Härryda kommun 1977

Nya lagberedningens betänkande (NLB) angående rättegångsväsendets ombildning, fjärde delen, bihang, Stockholm: 1884.

Odenvik, N.; "Brännö som tings- och marknadsplats". - I: *Göteborgs Posten* 600206

33 Se "Allmänt om tingsrätten...", fr.o.m. 1.1.1952 skulle domsagan omfatta Landvetters, Partille, Råda, Källered, Askims, Styrö, Tuve, Öckerö, Torslanda och Säve landskommuner samt Mölndals och Marstrands städer.

34 Hisingtinget hölls även på andra ställen, men vanligen i Lundby (Wildte, 1951)

35 Kär³⁵ var tingsplats för Askims härad och i allt större grad för Östra Hisings härad (Wildte 1951)

- Olsson, Gunnar** *Sverige och landet vid Göta älvs mynning under medeltiden* 1953
”Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län III : ortnamnen i Askims härad och Mölndals stad”. - Göteborg, 1932.
- Rydstrand, S.;** *Storgubbar och småfolk i gångna tiders Bohuslän : studier i Bohusläns domböcker* -Brastad, 1972.
- Säve, Jordbruksbygd blir stadslandskap**, Säve: Kommittén för utgivande av kommunbok över Säve kommun 1969
- ”**Tingshuset i Kärra**”, tidningsart., *Mölndalsposten* c:a 1980
- Wildte, Fridolf;** ”Bärby - tingsplats och häradshövdingeboställe”, ur *Säveboken*, utgavs någon gång på 1950-60-talet
- Wildte, Fridolf;** ”Tingsställen i Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län”, ur *Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift*, Band V:6, 1951
- Wildte, Fridolf;** Västergötlands häradssigill i *Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift* häfte 5-6, 1932
- Wildte, Fridolf;** Bohusläns häradssigill, ur *Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift* 1932-36